

(i) Printed Pages : 7

Roll No.

(ii) Questions : 9

Sub. Code :

2	5	3	5	7
---	---	---	---	---

Exam. Code :

0	3	0	9
---	---	---	---

Master of Arts (Economics) 3rd Semester
(2125)

ECONOMICS OF GROWTH AND DEVELOPMENT-I

Paper : MAECO-301 (In all Mediums)

Time Allowed : Three Hours]

[Maximum Marks : 80

Note :— Attempt five questions in all, including Question No. I, which is compulsory, and select one question from each unit. Each short question in Question No. I carries 2 marks, while each long question in Units I to IV carries 15 marks.

I. Attempt any ten of the following short-answer type questions in about 25-30 words each :

(a) Heterogeneous world.

(b) Distinguish between economic growth & economic development.

(c) Goulet's three core values of development.

(d) Conceptualize HDI.

(e) Define vicious circle of poverty.

- (f) Forms of dependency.
- (g) Neo-imperialism.
- (h) Features of social dualism.
- (i) Distinguish between invention & innovation.
- (j) Explain classical stationary state.
- (k) Marxian concept of surplus value.
- (l) Conceptualize take-off stage given by Rostow.
- (m) Give any two indicators of sustainable development.
- (n) Distinguish between renewable & non-renewable resources.
- (o) Causes of environmental degradation.

UNIT—I

- II. Explain development as an evolving concept in the context of growth and change. Illustrate your answer by discussing Sen's capability approach to development.
- III. Explain PQLI as an indicator of development. What were its weaknesses?

UNIT—II

- IV. Critically examine Nelson's theory of low-level equilibrium trap.
- V. What do you understand by dualism? Discuss the characteristics of technological dualism.

UNIT—III

- VI. Critically evaluate Solow's model of economic growth. How does it resolve the instability in Harrod-Domar model?
- VII. Discuss the analytical significance of the concept of innovation in Schumpeter's theory of economic development.

UNIT—IV

- VIII. What do you mean by sustainable development? What are the major challenges towards its attainment?
- IX. Write notes on the following :
- Demographic Transition
 - Interrelation between population growth & economic development

(हिन्दी माध्यम)

नोट :- प्रश्न संख्या I, जो कि अनिवार्य है, सहित कुल पाँच प्रश्नों के उत्तर दीजिए और प्रत्येक यूनिट में से एक प्रश्न चुनिए। प्रश्न संख्या I का प्रत्येक लघु प्रश्न 2 अंक का है, जबकि यूनिट I से IV तक प्रत्येक दीर्घ प्रश्न 15 अंक का है।

I. निम्नलिखित लघु-उत्तरीय प्रश्नों में से किन्हीं दस प्रश्नों के उत्तर लगभग 25-30 शब्दों में दीजिए :

- विषम विश्व।
- आर्थिक संवृद्धि और आर्थिक विकास में अंतर स्पष्ट कीजिए।
- गौलेट के विकास के तीन मूल मूल्य।
- मानव विकास सूचकांक की संकल्पना कीजिए।
- गरीबी के दुष्चक्र को परिभाषित कीजिए।

- (f) निर्भरता के स्वरूप।
- (g) नव-साम्राज्यवाद।
- (h) सामाजिक द्वैतवाद की विशेषताएँ।
- (i) आविष्कार और नवाचार में अंतर स्पष्ट कीजिए।
- (j) शास्त्रीय स्थिर अवस्था की व्याख्या कीजिए।
- (k) अधिशेष मूल्य की मार्क्सवादी अवधारणा।
- (l) रोस्टो द्वारा दिए गए टेक-ऑफ चरण की संकल्पना कीजिए।
- (m) सतत विकास के कोई दो संकेतक दीजिए।
- (n) नवीकरणीय और अनवीकरणीय संसाधनों में अंतर स्पष्ट कीजिए।
- (o) पर्यावरणीय क्षरण के कारण।

यूनिट-I

- II. संवृद्धि और परिवर्तन के संदर्भ में एक विकासशील अवधारणा के रूप में विकास को समझाइए। विकास के लिए सेन के क्षमता दृष्टिकोण पर चर्चा करके अपने उत्तर को स्पष्ट कीजिए।
- III. विकास के एक संकेतक के रूप में PQLI की व्याख्या कीजिए। इसकी कमजोरियाँ क्या थीं?

यूनिट-II

- IV. नेल्सन के निम्न-स्तरीय संतुलन जाल के सिद्धांत का समालोचनात्मक परीक्षण कीजिए।
- V. द्वैतवाद से आप क्या समझते हैं? तकनीकी द्वैतवाद की विशेषताओं पर चर्चा कीजिए।

ਯੂਨਿਟ-III

- VI. ਸੋਲੋ ਕੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਕੇ ਮਾਡਲ ਕਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਮੂਲਾਂਕਨ ਕੀਜ਼ਿਏ। ਯਹ ਹੈਰੋਡ-ਡੋਮਰ ਮਾਡਲ ਮੇਂ ਅਰਥਿਕਤਾ ਕਾ ਸਮਾਧਾਨ ਕੌਸੇ ਕਰਤਾ ਹੈ?
- VII. ਸ਼ੁਮਪੀਟਰ ਕੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਕੇ ਸਿਧਾਂਤ ਮੇਂ ਨਵਾਚਾਰ ਕੀ ਅਵਧਾਰਨਾ ਕੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਤਮਕ ਸਹਤਵ ਪਰ ਚਰਚਾ ਕੀਜ਼ਿਏ।

ਯੂਨਿਟ-IV

- VIII. ਸਤਤ ਵਿਕਾਸ ਸੇ ਆਪ ਕਯਾ ਸਮਝਤੇ ਹੈਂ? ਇਸਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਕੀ ਦਿਸ਼ਾ ਮੇਂ ਪ੍ਰਮੁਖ ਚੁਨੌਤਿਯਾਂ ਕਯਾ ਹੈਂ?
- IX. ਨਿਮਨਲਿਖਿਤ ਪਰ ਟਿੱਪਣਿਯਾਂ ਲਿਖਿਏ :
- (i) ਜਨਸਾਂਖਿਯਕੀਯ ਸੰਕ੍ਰਮਣ
 - (ii) ਜਨਸੰਖਯਾ ਵ੍ਰੁੱਢਿ ਔਰ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਕੇ ਬੀਚ ਅੰਤਰਸੰਬੰਧ

(ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਨੋਟ :- ਕੁੱਲ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ I ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਯੂਨਿਟ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਚੁਣੋ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ I ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਲਘੁ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 2 ਅੰਕ ਹਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਯੂਨਿਟ I ਤੋਂ IV ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਦੀਰਘ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 15 ਅੰਕ ਹਨ।

- I. ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਦਸ ਲਘੁ ਉੱਤਰ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ 25-30 ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਕਰੋ :
- (a) ਵਿਸ਼ਮ ਸੰਸਾਰ।
 - (b) ਆਰਥਿਕ ਵਾਧੇ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਕਰੋ।
 - (c) ਗੌਲੇਟ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮੁੱਖ ਮੁੱਲ।
 - (d) HDI ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੱਸੋ।

- (e) ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਦੁਸ਼ਟ ਚੱਕਰ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ।
- (f) ਨਿਰਭਰਤਾ ਦੇ ਰੂਪ।
- (g) ਨਵ-ਸਾਮਰਾਜਵਾਦ।
- (h) ਸਮਾਜਿਕ ਦਵੈਤਵਾਦ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ।
- (i) ਕਾਢ ਅਤੇ ਨਵੀਨਤਾ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਕਰੋ।
- (j) ਕਲਾਸੀਕਲ ਸਥਿਰ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
- (k) ਵਾਧੂ ਮੁੱਲ ਦੀ ਮਾਰਕਸੀ ਧਾਰਨਾ।
- (l) ਰੋਸਟੋ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਟੇਕ-ਆਫ ਪੜਾਅ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੱਸੋ।
- (m) ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਕੋਈ ਦੋ ਸੂਚਕ ਦਿਓ।
- (n) ਨਵਿਆਉਣਯੋਗ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਨਵਿਆਉਣਯੋਗ ਸਰੋਤਾਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਕਰੋ।
- (o) ਵਾਤਾਵਰਣ ਦੇ ਪਤਨ ਦੇ ਕਾਰਨ।

ਯੂਨਿਟ-I

- II. ਵਾਧੇ ਅਤੇ ਤਬਦੀਲੀ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਕਸਤ ਸੰਕਲਪ ਵਜੋਂ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਸਮਝਾਓ। ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਸੇਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਪਹੁੰਚ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਉੱਤਰ ਨੂੰ ਦਰਸਾਓ।
- III. ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਸੂਚਕ ਵਜੋਂ PQLI ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। ਇਸ ਦੀਆਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਕੀ ਸਨ ?

ਯੂਨਿਟ-II

- IV. ਨੈਲਸਨ ਦੇ ਘੱਟ-ਪੱਧਰੀ ਸੰਤੁਲਨ ਜਾਲ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਜਾਂਚ ਕਰੋ।
- V. ਦਵੈਤਵਾਦ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ? ਤਕਨੀਕੀ ਦਵੈਤਵਾਦ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।

ਯੂਨਿਟ-III

- VI. ਸੋਲੋ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਮਾਡਲ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰੋ। ਇਹ ਹੈਰੋਡੋਮਰ ਮਾਡਲ ਵਿੱਚ ਅਸਥਿਰਤਾ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਹੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ
- VII. ਸ਼ੁਮਪੀਟਰ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਵਿੱਚ ਨਵੀਨਤਾ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਤਮਕ ਮਹੱਤਵ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੋ।

ਯੂਨਿਟ-IV

- VIII. ਟਿਕਾਊ ਵਿਕਾਸ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ? ਇਸਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਮੁੱਖ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਕੀ ਹਨ ?
- IX. ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ 'ਤੇ ਨੋਟ ਲਿਖੋ :
- (i) ਜਨਸੰਖਿਆ ਪਰਿਵਰਤਨ
 - (ii) ਆਬਾਦੀ ਵਾਧੇ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚਕਾਰ ਆਪਸੀ ਸਬੰਧ।